

Rättigheternas politik

– en diskursanalys av riksdagspartiernas program hur
funktionshinder omskrivs

Abstract

This thesis studies the subject on how disabilities are written about in Swedish politics, the programs of the seven parties in the parliament are studied. The thesis is divided into two parts; where the first part is a content analysis to see how often *disability* are mention in each programme. It differs between one (the Left Party) and 33 times (the Christian Democrates). This first part also works as a backround to the second part of the study. This part of the thesis is built upon a discourse analysis. The study includes the same, seven party programmes, which are analysed in order to bring out the leading discourse when it comes to disability and politics in the Swedish parliament. Politcal rights (in general) is the biggest discourse found and, the second and third largest discourses found are about work opportunities and health care. The discourse analysis results focus on how the rights of disabeled are outspoken in the seven parties programmes. They are most often spoken about as a group that need more rights, and have the right to not be discriminated.

Nyckelord: funktionshinder, riksdagspartier, rättigheter, diskursanalys, kvantitativ innehållsanalys

Antal ord 9866

Innehållsförteckning

1	Introduktion	3
1.1	Tillvägagångssätt och avgränsningar.....	3
1.2	Kort om empirin	5
1.3	Syfte och frågeställning.....	5
2	Gruppen som studieobjekt	7
2.1	Mörkenstam och Young om gruppstudier	7
2.2	De los Reyes och Mulinaris intersektionalitetssyn.....	8
2.3	Uppbyggnad av studien	9
3	Kvantitativ innehållsanalys	10
3.1	Teori och metod.....	10
3.2	Genomförande	11
3.3	Presentation av resultatet.....	12
3.4	Funktionshinder i jämförelse med andra grupper.....	13
4	Diskursanalys	15
4.1	Diskursanalys som teori och metod.....	15
4.2	Mitt diskursanalytiska ramverk	16
4.3	Sammanfattning.....	18
5	Analys och diskussion	19
5.1	Utökade rättigheter för funktionshindrade	19
5.1.1	Definitioner.....	19
5.1.2	Rätten att bli behandlad som en jämlike.....	20
5.1.3	Rätten till sysselsättning.....	24
5.1.4	Rätten till vård	25
5.2	Diskussion	25
6	Slutsatser	28
6.1	Förslag till vidare forskning	28
7	Referenser	29

1 Introduktion

Jag har länge varit intresserad av utanförskap, vem som skapar utanförskapet, hos vem makten ligger gällande utanförskapet och frågor som rör hur lätt/svårt det är att ta sig *förbi* eller *bortom* sitt eget utanförskap. Att uppsatsen har kommit att handla om funktionshinder började på en paddeltur i somras. En kompis till mig undrade vad jag skulle skriva uppsats om, jag sa att jag kom tillbaka i tankar om utanförskap. Hon frågade då om jag visste varför det finns så få funktionshindrade i politiken och idén var född; att jag aldrig hade reflekterat över det tidigare!

Min förkunskap om funktionshindrade är relativt liten. Jag har, mig veterligen, ingen anhörig eller kompis med funktionshinder. För ett par år sedan satt jag i en styrelse, för LSU – Sveriges ungdomsorganisationer, bland annat tillsammans med en tjej från Unga Rörelsehindrade, genom henne förstod jag vilka hinder som måste övervinnas varje dag, saker som vi ”normalstörda” (som hon uttryckte det) tar för givet fungerar. Men jag måste hävda att den mesta kunskap jag har om funktionshindrade bygger på vad jag sett på tv, hört i radio och läst i tidningar.

Min första tanke med uppsatsen var att göra en analys av hur partierna muntligen uttrycker sig i frågan om funktionshinder, detta genom djupintervjuer av företrädare för de sju partierna. När jag sökte efter tidigare forskning och andras uppsatser för att se vad som tidigare hade studerats fann jag inte särskilt mycket. Men det jag fann var en uppsats, författad här vid Lunds universitet och statsvetenskapliga institutionen för två år sedan, som gav sig an problematiken enligt ovan nämnda metod. Därför har jag valt en annan utgångspunkt, då jag tror att frågan om funktionshinder och politik kan undersökas på mer än ett intressant tillvägagångssätt.

1.1 Tillvägagångssätt och avgränsningar

Jag har valt att göra en tvådelad undersökning av de sju riksdagspartiernas program. Den största delen är diskursanalytisk, men ”[v]ad som är möjligt är att ta in element från andra perspektiv än just de diskursanalytiska i forskningen” (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s.10). Det är precis det jag gör genom att ta in kvantitativ innehållsanalys som jag använder till bas för diskursanalysen. Jag kommer förutom att använda den som en bas göra en kortare analys enbart med hjälp av innehållsanalysen. Delarna kommer att presenteras mer utförligt i respektive kapitel.

Undersökningen är baserad på de sju riksdagspartiernas partiprogram. Alla partier kallar inte själva sina program just för *partiprogram*, däremot har de alla

ett (eller två) samlande dokument med sina åsikter. Dessa dokument kommer i uppsatsen alltid att refereras till som partiprogram eller endast program.

De sju riksdagspartier är idag centerpartiet (c), kristdemokraterna (kd), folkpartiet (fp), moderaterna (m), miljöpartiet (mp), socialdemokraterna (s) och vänsterpartiet (v). Jag kommer att i möjligaste mån använda mig av hela deras partinamn, men vid uppräknings av flera partier har jag valt att använda deras respektive förkortning.

De olika partiprogrammen är väldigt olika långa, det är klart lättare att få med mer och skriva mer omfattande i ett program på 73 sidor (kd) än i ett på 22 sidor (s). I analyserna som jag utför av programmen tas ingen hänsyn till hur långa programmen är. Det är partierna själva som valt längd och omfattning. Härmed inte sagt att det ett längre program är ett bättre program, ett kortare program kräver en större noggrannhet om hur varje mening formuleras.

Jag kommer genomgående att använda mig av begreppet funktionshinder och har därmed valt bort handikapp. Handikapp utgår från en person som inte är funktionell i vårt samhälle, medan funktionshinder utgår från att samhället inte fungerar optimalt för alla personer. Alltså en väsentlig skillnad i betoning. Begreppet handikapp kommer dock in i texten, genom citat. Jag kommer inte att ägna uppsatsen åt att utröna var gränserna för funktionshinder går.

Det främsta skälet till att jag valt partiprogrammen och inte några andra politiska texter är att texterna är skrivna för att sammanfatta de olika partiernas inriktningar för en bredare massa. De är till för vemsomhelst att läsa, vid intresse. Även om programmen i sig väldigt sällan används för att fatta politiska beslut eller ens som underlag till detta, så spelar de en viktig roll. Det är i programmen som partierna definierar sig själva och sin omvärld. Med tanke på uppsatsens tids- och utrymmesbegränsningar har jag ansett textmassan vara tillräcklig.

En annan väsentlig fråga att besvara är varför just de sju riksdagspartiernas program. Det finns två texter som jag anser viktiga, som jag valt bort. Det första är Sverigedemokraternas program, som jag anser vara intressant då detta parti ligger nära fyraprocentsspärren (till riksdagen). Begränsningen är gjord för att riksdagspartierna ger uppsatsen en tydlig avgränsning. Vad jag även valt bort är Alliansens handlingsprogram om cirka 100 åtgärds punkter som lades fram inför valet 2006. Det är ju till mångt och mycket den politik som faktiskt förs i Sverige idag. Varför jag valt bort programmet handlar om att jag vill åt de olikheter som finns hos partierna. Det är trots allt, fortfarande sju partier i vår riksdag. En analys av partiprogrammen ger uppsatsen bredd och större djup, till skillnad från vad en analys av *Alliansen* hade gett. Vad Alliansen hade med i handlingsprogrammet var saker partierna kunde enas om, annat kan tänkas ha utelämnats. Det som presenteras i respektive partiprogram handlar ju om all politik ett parti avser att föra.

Upplägget av uppsatsen börjar med en bakgrund till varför studiet av grupp är av intresse. Sedan går jag över till ett något mer okonventionellt upplägg där jag presenterar metod och teori i samma stycke för min kvantitativa innehållsanalys, i samma kapitel utför jag sedan en kortare analys. Jag har valt att göra så här eftersom hela detta kapitel – förutom att stå som en egen analys – också spelar en betydande roll som bakgrund till den senare analysen. Så, därefter presenterar jag

ett kapitel med metod och teori för diskursanalysen. Analysen härtill står för sig själv i ett eget kapitel.

1.2 Kort om empirin

Så vitt jag förstått från partiernas hemsidor så är partiprogrammen inte något som skrivs nytt varje år, utan med längre intervaller. Moderaterna har en variant där man skapat ett mer långsiktigt dokument, som kallas idéprogram och ett kortsiktigare, kallat handlingsprogram. Jag har i uppsatsen valt att ta med de båda programmen och behandla de som ett dokument i mina analyser. Eftersom idéprogrammet inte innehöll några av de begrepp jag sökte efter (se presentation av begreppssökningen längre fram), så gäller sidnumreringen för handlingsprogrammet (då taget från Moderaternas hemsida och via den öppnat i pdf-format). Socialdemokraternas program är tryckt i A5-format, vilket ger en annan sidnumrering i A4-format. Jag har läst programmet genom en pdf-fil, vilket ger A4-formatsnumrering, därför är det denna sidnumrering och inte den som återfinns på sidorna i programmet som hänvisningarna i uppsatsen är till. Vänsterpartiet är det parti med nyast program, från 2008, folkpartiet och moderaterna skrev sina år 2007. Miljöpartiets kommer från 2005. Äldst är de tre programmen från 2004, centerpartiets, kristdemokraternas och socialdemokraternas program.

Jag har valt bort att ägna ett eget kapitel åt empirin, då den består av de citat från partiprogrammen som handlar om funktionshinder. Istället har jag valt att använda alla citat som finns i analyskapitlet, det blir alltså enbart där som de kommer att presenteras.

De sju texterna (partiprogrammen) som utgör empirin är varandra ganska lika. Alla partier tar upp frågor inom områdena: skola, vård, välfärd, ekonomi, arbete och miljö bland annat. Ytterligare en beröringspunkt är diskriminering av olika slag. Vad som främst skiljer sig åt är vilka lösningar som presenteras på olika problem.

1.3 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsens diskursiva analys är att se vilka diskurser som kan anses vara rådande i en riksdagspolitisk diskursordning som rör sig kring funktionshinder. Jag vill alltså ta reda på hur funktionshindrade skrivs om av de sju riksdagspartierna.

Jag syftar också uppsatsen till att, genom den kvantitativa innehållsanalysen, visa hur uppdelningen kring omnämmandet av funktionshindrade skiljer sig mellan partierna. Samt att visa hur omnämmandet av funktionshindrade skiljer sig/liknar omnämmandet av andra grupper som anses vara diskriminerade.

Utifrån mina syften blir frågeställningen som följer den relevanta:

- Hur skiljer sig omnämmandet av funktionshindrade, i rena tal, mellan partierna? Hur ofta omnämns funktionshindrade jämfört med andra grupperingar?
- Vilken diskurs kan anses vara den rådande i diskursordningen? Vilka diskurser står i strid med denna? Vilka sociala konsekvenser blir följderna av den rådande diskursordningen?

2 Gruppen som studieobjekt

I detta kapitel kommer jag att motivera varför jag valt en grupp som studieobjekt, samt presentera de tankebanor som hela studien vilar på. Alltså en bakgrund, är det tänkt som, och inte en del av den teoretiska ram jag sedan använder för att utföra analysen. Jag utgår främst från Ulf Mörkenstams och Iris Marion Youngs tankar. Mörkenstams resonemang har jag hämtat från hans doktorsavhandling (1999) som handlar om samer, likadant studerar Young främst etniska minoriteter, men är också intresserad av intersektionella studier (2002). Eftersom det inte finns någon specifik teoribildning kring funktionshindrade som studieobjekt i politiken utgår resonemanget istället från ovan nämnda teoretiker. Ofta handlar deras texter om varför det är viktigt att studera gruppen, så trots att teorierna inte är byggda för gruppen funktionshindrade finns det många element som är relevanta för gruppstudier generellt.

2.1 Mörkenstam och Young om gruppstudier

När det talas om minoritetsgrupper handlar det om att de bör ha samma rättigheter som alla andra medborgare eller motsatsen, att de bör ha någon form av särskilda rättigheter (t.ex. Habermas 1994 i Mörkenstam 1999 s. 7). Det råder stor enighet i frågan om att alla individer är lika värda och också bör behandlas lika. Däremot råder det ”stor oenighet i frågan varför vissa grupper ska behandlas annorlunda än majoritetens medborgare, vilket även får implikationer för frågorna hur och för vilka” (Mörkenstam 1999 s. 8). En del i utgångspunkten för studier av grupper är ”att särrättigheter kan bryta de maktrelationer som upprätthålls genom dominerande samhällseliga föreställningar” (ibid.).

”Individer som eftersträvar olika mål med sina liv är beroende av vissa grundläggande nyttigheter för att dessa mål ska kunna uppnås. Avgörande för möjligheten att förverkliga den egna livsplanen är samhällets grundläggande struktur, det vill säga centrala politiska, ekonomiska och sociala institutioner. Dessa institutioner fördelar nämligen nyttigheter och styr därmed varje individs samhällsposition och utsikter” (Rawls 1971 s. 62ff och 1993 s. 257ff i Mörkenstam 1999 s. 9). När institutionerna fördelar dessa nyttigheter görs det ofta med grupper som utgångspunkt, till exempel; kvinnor får rösta; heterosexuella får gifta sig; medan homosexuella får ingå partnerskap. För att kunna påverka institutionerna krävs då ofta gruppens hjälp för att individen ska nå fram med sitt budskap.

”Att förtryck är strukturellt medför, enligt Young, att det i ett rättighetsbaserat samhälle inte är individuella egenskaper som motiverar förtryck och inte särskilda

individer som förtrycker. Det är naturligtvis en viss kvinna som utsätts för sexualiserat våld, en särskild svart person som utsätts för rasistiskt våld, men dessa förtryckande handlingar utförs av någon av annat kön eller annan hudfärg. Förtryck sker i egenskap av gruppstillhörighet. Därför bör också grupper vara det primära analysobjektet” (Young 1990 s. 45 i Mörkenstam 1999 s. 32). ”Även frivilliga sammanslutningar och föreningar konstituerar delvis individers identitet, men sociala grupper skiljer sig från sådana då de inte innesluter samma grad av frivillighet vad gäller möjligheten att bli medlem eller lämna gruppen. Sociala grupper existerar före de enskilda medlemmarna i den och föreskriver ett sätt att leva, en identitet som inte alltid är självvald. Det som gör att vi kan tala om sociala grupper är att det mellan enskilda medlemmar existerar delade erfarenheter, värderingar, historia, känslomässiga band och nätverk som skiljer dem från andra. Det medför dock inte att individer inte kan överskrida sin sociala gruppstillhörighet, ha flera gruppstillhörigheter, eller att en grupp kan arbeta för att omdefiniera meningen och normerna för den. Grupper och gruppstillhörigheter är föränderliga och ska förstås som sociala konstruktioner, de har ingen ’verklig’ essens” (Young 1990 s. 172 i Mörkenstam 1999 s. 32). Mörkenstam sammanfattar Youngs resonemang genom att konstatera att tillhörigheten i gruppen är nödvändig för självrespekt, samtidigt som den är orsaken till att självrespekten kränks (Mörkenstam 1999 s. 33).

Young diskuterar också hur olika grupper tangerar varandra – det vill säga *intersektionalitet* (Young 2002 s. 122), och hur ingen enskild representant kan tala för någon grupp, eftersom det finns alltför många intersektionella relationer bland individer, något sådant skulle förutsätta att personen som representerar någon slags underordning eller identifierar sig med de representerade, att hon eller han är närvarande för dem i deras frånvaro (Young 2002 s. 123).

2.2 De los Reyes och Mulinaris intersektionalitetssyn

Intersektionalitet vill ifrågasätta ”binära och fixerade kategoriseringar som kvinna/man, invandrare/svensk, infödd/utlänning [vilka] innebär ett osynliggörande eller förnekande av andra identitetsskapande faktorer och andra erfarenheter av förtryck” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 126f). Intersektionalitet vill också sammanlänka och artikulera. Detta genom att ha ”fragmenterade identiteter och världsbilder till en naturlig utgångspunkt för den vetenskapliga konstruktionen och i förlängningen för våra reflektioner om omvärlden, våra tolkningar av andra människors handlingar och vårt förhållningssätt till omgivningen” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 127). Utöver detta vill intersektionalitet också ”lyfta fram institutionella sammanhang istället för redan stigmatiserade grupper. [...] Fokus för intersektionella maktanalyser är sammanlänkningar mellan samhällets strukturer, institutioner och aktörer” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 128). Dock finns det saker som kan ställa till det för den intersektionella analysen, risken att förstärka den stigmatisering som drabbar underordnade grupper i samhället (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 129). En sista

sak som de los Reyes och Mulinari beskriver som karakteristisk för intersektionalitet är det ”alteritetstänkade som utmanar hegemoniska röster. Vad händer när diskurserna ändras och problemformuleringen ifrågasätts?” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 129) Författarna ser en ”nödvändighet i att formulera alternativa berättelser som utmanar rådande uppfattningar om makt (etc.), kunskap och erfarenhet” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 130). ”Att lyfta fram alternativa röster är därför inte bara en viktig del i en intersektionell forskningsstrategi utan synliggör också möjligheterna att formulera motberättelser som kan omvandla den etablerade ordningen” (de los Reyes – Mulinari 2005 s. 130).

Författarna, liksom jag, anser att intersektionalitet behövs i ”en alltmer svåråtgångad verklighet, där traditionella kategorier som klass, kön och ’ras’ och nation håller på att förlora sitt innehåll” (de los Reyes – Mulinari 2003 s. 23). Författarna ”ser på intersektionalitet som ett teoretiskt perspektiv som tvingar oss att se på verkligheten med nya ögon och får oss att ifrågasätta för given kunskap om den sociala ordningen vi lever i” (ibid.).

2.3 Uppbyggnad av studien

Studien jag kommer att genomföra grundar sig i resonemanget ovan, om gruppstudier. Det jag velat visa med detta kapitel är hur tankarna kring att studera grupp/er ser ut hos några av våra nutida forskare. Vad jag däremot inte haft tid eller utrymme till är att sätta gruppen funktionshindrade i korsning med annan grupp, till exempel kön i en längre analys. En kortare jämförelse med andra grupper gör däremot i kapitlet Kvantitativ innehållsanalys.

”Diskursteori är teoretiskt stark när det gäller analys av gruppbildning och kollektiv identitet” menar Laclau och Mouffe (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 139). Därför har jag valt diskursteori som min huvudsakliga teori, men jag har valt att bygga en något bredare ram än så och lägger därför till den kvantitativa innehållsanalysen som en grund för diskursanalysen att stå på.

3 Kvantitativ innehållsanalys

Precis som ovan kort beskrivet kommer jag här att presentera teorin och metoden för den kvantitativa innehållsanalysen i samma stycke. Efter det kommer jag att gå direkt på en kortare jämförelse av de sju texterna.

3.1 Teori och metod

Den kvantitativa innehållsanalysen används för att ”skapa överblick över större material och kunna ge underlag för jämförelse” (Bergström – Boréus 2005 s. 84). Formen av analys används för undersökningar av partiprogram bland annat (Essiasson et.al. 2003 s. 221). Inriktningen är lämplig för att finna mönster i större material. Kan också användas till grovsortering av material (Bergström – Boréus 2005 s. 45). Jag vill komma åt båda dessa aspekter. Att finna mönster blir en bra grund för diskursanalysen, likväl som grovsorteringen. Genom att göra den här analysen har jag ju redan hittat alla citat där funktionshindrade på ett eller annat vis ingår och det är i dessa citat som diskursanalysen kommer ha sitt avstamp.

Som kritik mot den kvantitativa innehållsanalysen har bland annat framförts att alla aspekter inte kan räknas eller mätas, att inriktningen lämpar sig dåligt för analys av det outtalade, till exempel utsagda förutsättningar för debatten och det underförstådda i texter. Inriktningen för också bort intresset från sådant i materialet som man inte på förhand bestämt sig för att notera och att den är okänslig för det sammanhang i vilket de räknade enheterna befinner sig (Bergström – Boréus 2005 s. 85). Kritiken kommer jag inte runt i detta kapitel, men eftersom studien kompletteras med en bredare undersökning i och med diskursanalysen anser jag mig komma något så när torrskodd i land. Uppsatsstudien anser jag först vara komplett när båda analyserna är genomförda.

För att hitta svaret på frågan varför just kvantitativ innehållsanalys är av intresse gick jag till Krippendorff, som är en av de mest namnkunniga i genren. Så här skriver han: ”[l]ike all research techniques, its purpose is to provide knowledge, new insights, a representation of ‘facts’, and a practical guide to action. It is a tool.” (1980 s. 21). Kort beskriver Bergström och Boréus metoden som en analys ”där något inslag i texter räknas” (2005 s. 44). Den första frågan att ställa sig är vad som kan räknas eller mätas i detta slags analys? Och svaret är, snart sagt vad som helst i texter. Förekomsten av vissa ord eller uttryck, metaforer, argument av en viss typ eller hur ofta en speciell företeelse nämns. Materialet kan studeras på flera olika sätt. Krippendorff menar också att i vilken enahanda notering kan bokstäver räknas, ord eller meningar (Krippendorff 1980 s. 22). Jag har valt att räkna ord i mina texter, även om de hela meningar vissa ord

står kommer att stå i centrum senare i uppsatsen så är det orden jag i denna del fokuserar på. Ett av många analytiska mål som Krippendorff presenterar går ut på att hitta mönster och relationer i materialet som *bara ögat* inte så lätt upptäcker (Krippendorff 1980 s. 109). Vad jag vill komma åt i min undersökning handlar om några av ovan nämnda ting. Jag vill titta på förekomsten av vissa ord och uttryck, samt se hur ofta funktionshindre omnämns i texterna. Vad texten säger vill jag givetvis ha reda på, men den frågan kommer att lämnas därhän i denna analys för att tas upp i min kvalitativa analys istället.

Analysen kan göras manuellt eller med hjälp av en dator. Manuella analyser har den fördelen att mer komplicerade tolkningar kan göras (Bergström – Boréus 2005 s. 44f). Fördelen med datoriserade analyser är att mycket stora textmängder kan behandlas (Bergström – Boréus 2005 s. 45). Jag har valt att göra ett mellanting, där jag använt en dator att ha texterna i men gjort räkningen manuellt, då materialet inte varit av någon enorm storlek.

3.2 Genomförande

Vad man väljer att räkna bestäms av forskningsfrågan (Bergström – Boréus 2005 s. 86). Nu är den kvantitativa analysen bara en del av min uppsats, så den kommer enbart att ge en del av svaret på uppsatsens frågeställning.

De två begreppen jag främst kommer att titta på är *funktionshinder* och *handikapp*. Jag kommer att göra en datoriserad version av begreppsräkning. Jag har laddat ner alla partiprogrammen i pdf-format, och använder ordsökningsverktyget som finns i programmet för att genomföra beräkningen. Den hittar första ordet själv, sedan hittar datorn ett ord i taget genom att man trycker på tangenten *enter*. Alltså har jag räknat antal ord för hand, men gjort det med hjälp av ett datorprogram. Sökningen är gjord i två omgångar med vardera en kontrollräkning. De två sökningarna, en för varje av de två begreppen, jag har använt *funktionshind* samt *handikapp*. Jag har valt dessa obestämda (och ofullständiga) böjningar av orden då datorn letar upp alla böjningar av ordet, alltså har det varit onödigt att själv skriva in alla möjliga och omöjliga böjningar när jag gjort sökningarna, eftersom jag vill åt alla gånger begreppen finns med.

Varje kvantitativ innehållsanalys värd namnet brukar till slut också omfatta en så kallad reliabilitetstest som är en slags betygssättning på undersökningens kvalitet och noggrannhet. Testet genomförs genom att den som kodat materialet efter en tid, denne går själv igenom en mindre del av materialet en gång till. Ju högre procentandel överensstämmande kodningar desto högre/bättre reliabilitet (Essiasson et.al. 2003 s. 231). Huruvida 75, 85 eller 95 procent överensstämmande kodningar är bra eller mindre bra måste anpassas till den aktuella variabelns ”svårighetsgrad” (ibid.). Eftersom min textmassa är liten i sammanhanget så har jag valt att göra hela genomsökningen (begreppsräkningen) två gånger. Överensstämmandet var 100 procent, vilket gjorde att ytterligare kontrollräkningar valdes bort.

Jag har även valt att göra en jämförelse med andra grupper och begrepp som hör andra grupper till, det vill säga hur ofta förekommande dessa andra begrepp är i jämförelse med *funktionshind* och *handikapp*. Jag har valt att fokusera på tre grupper utöver funktionshindrade i denna del, det är *genus/kön* som en grupp, *HBT(Q)* som en andra och *invandrare/etnicitet*¹ som en tredje. Andra vanligt förekommande grupperingar som vanligen omnämns i uppräkningsprogram av i partiprogrammen har varit religion och ålder. Dessa två är svårare att göra sökningar efter (särskilt i kristdemokraternas program där religion även omnämns som en värdegrund), varför jag valt att utelämna dessa.

3.3 Presentation av resultatet

Den kvantitativa innehållsanalysen gav ganska intressanta resultat, i den mening att det skiftade väldigt mellan partierna hur frekvent användandet av begreppen *handikapp* och *funktionshind* fanns med i texterna. Det är efter hur många gånger de två begreppen *sammanlagt* förekommer i varje partiprogram jag har gjort denna första sammanställning. Värt att notera från inledningen av uppsatsen är att moderaterna har ett handlingsprogram och ett idéprogram. Jag körde sökningen i båda dessa program men fann ingen användning av någotdera begreppet i idéprogrammet, varför det fortsättningsvis handlar om deras handlingsprogram i uppsatsen. Innan presentationen av hur begreppsanvändningen ser ut hos partierna vill jag visa längderna av programmen. Detta för att kunna göra en mer djupodlad analys längre fram.

Tabell 1.

	(c)	(fp)	(kd)	(m)	(mp)	(s)	(v)
a)	31	39	55	30	52	19	35
b)	32	42	73	31	53	22	38

Tabellen visar i kolumn a) partiprogrammens längd där endast brödtextens sidor räknas, i b) visas partiprogrammens längd när försättsblad, innehållsförteckningar, register och dylikt räknas med.

Det är svårt att jämföra sidantal i programmen (olika textstorlekt och typsnitt), och den här tabellen är inget jag vill lägga någon större vikt vid, men det är intressant att se hur olika långa programmen är. Något som kan vara värt att ha i bakhuvudet i den fortsatta läsningen, särskilt av diskursanalysen.

När jag har gjort körningarna utkristalliserar sig tre grupper att dela in partierna i. Till den första gruppen räknas vänsterpartiet och centerpartier, vilka nämner de båda begreppen en respektive fyra gånger. Mellangruppen nämner begreppen åtta

¹ Etnicitet används i partiprogrammen för att beskriva icke etniskt svenska personer. Alltså ett begrepp som i sammanhanget är nära knutet till invandrare och invandring.

gångar (s), 12 gånger (fp) och 13 gånger (m). De partier som omnämner funktionshindrade flest gånger är miljöpartiet och kristdemokraterna som vardera tar upp begreppen 27 gånger. I den här sammanställningen har jag alltså slagit ihop de båda begreppen (*funktionshind* och *handikapp*) till en grupp. Hur skiljer sig användandet av begreppen mellan partierna om vi tittar på begreppen var för sig? Tre av partierna, nämligen (c), (v) och (s) använder enbart funktionshinderbegreppet. De övriga fyra använder även handikapp i någon form, moderaterna gör det en gång, miljöpartiet gör det två gånger, folkpartiet tre och kristdemokraterna sex gånger.

Tabell 2.

	(c)	(fp)	(kd)	(m)	(mp)	(s)	(v)
funktionshind	4	9	21	12	25	8	1
handikapp	0	3	6	1	2	0	0
<i>summa</i>	<i>4</i>	<i>12</i>	<i>27</i>	<i>13</i>	<i>27</i>	<i>8</i>	<i>1</i>

Tabell 2 anger hur många gånger partierna använder respektive begrepp i sina partiprogram, och summan av användningen av de båda begreppen.

Spannet på hur många gånger begreppen används är till synes mycket brett. Ett begrepp som enbart två partier använder sig av är funktionsnedsättning, varför jag valt att utelämna det tidigare. Detta begrepp används av kristdemokraterna (fem gånger) och miljöpartiet (en gång). Jag gjorde denna sökning på det kortade *funktions-ned*, för eventuellt fånga upp liknande ord.

3.4 Funktionshinder i jämförelse med andra grupper

För att se hur frekvent begreppen funktionshindrad och handikappad används har jag valt att ställa upp en tabell med andra grupper som mer eller mindre ofta räknas upp i programmen. Som ovan nämnt har jag valt att söka efter *HBT/homosexu/sexuell identitet*, *genus/kön*, *etni/invand* förekommer. Jag har gjort sökningarna som ovan, med ett ord i taget, parti för parti. Begreppen har jag liksom ovan förkortat, för att fånga eventuella böjningar av dem.

Tabell 3.

	(c)	(fp)	(kd)	(m)	(mp)	(s)	(v)
<i>funktionshind/handikapp</i>	<i>4</i>	<i>12</i>	<i>27</i>	<i>13</i>	<i>27</i>	<i>8</i>	<i>1</i>
kön/genus	11	11	7	11	35	23	30
HBT/homosexuell/sexuell identitet	2	3	6	14	14	3	10
etnicitet/invandring	5	16	18	8	9	25	12

Här syns tydligt hur fokus skiljer sig mellan partierna. Det är alltså inte bara *funktionshinder* som varierar i förekomst mellan partierna. (c), (mp) och (v) omnämner gruppen *genus/kön* flest gånger. (fp) och (s) omnämner *etnicitet/invandring* flest gånger. (m) omnämner *HBT/homosexualitet* flest gånger, medan (kd) som enda parti skriver mest om funktionshinder. En sammanräkning över partigränserna visar att genus nämns flest gånger, nämligen 128, HBT nämns minst, 52 gånger, medan etnicitet nämns 93 gånger och funktionshinder 92 gånger. Det som förvånade mig mest var inte hur många gånger funktionshindrade omnämndes, utan att HBT omnämndes så få gånger jämfört med de andra grupperna.

4 Diskursanalys

Jag kommer i detta kapitel börja med ett stycke där jag ringar in diskursanalysens fokusområde utan att gå närmre in på specifika teoretiker. Därefter har jag ett stycke där jag formar ett ramverk till just min analys. Slutligen sammanfattar jag kort hur jag avser att använda kapitlet i den stundande analysen.

4.1 Diskursanalys som teori och metod

Diskurser är specifika sätt att prata om och förstå världen eller en del av världen (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 7). Diskursanalyser kan se vitt skilda ut, både rent teoretiskt och både metodiskt. Men det finns en överlappande punkt, som i princip alla inriktningar ställer upp på och det är idén om att våra berättelser i olika sociala sammanhang följer flera mönster i språket. Diskursanalys är sedan ett eller flera slags analyser av dessa mönster (ibid.).

Diskursanalyser syftar till att visa vilka objektiva myter om samhället som finns i språkliga handlingar. En väg att studera detta är att se hur en del myter framstår som objektivt sanna och andra myter framstår som omöjliga (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 47). Inriktningarna kritisk diskursanalys och diskurspsykologi hävdar människor är slavar under språket samtidigt som de är dess härskare (Barthes 1982 i Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 24). Kritisk diskursanalys och diskurspsykologi framlägger både en teoretisk grund och metoder för analys av föränderliga diskursiva praktiker, där alla som använder språket deltar i återskapandet och omvandlingen av diskurser och därmed i social och kulturell förändring (ibid.).

Enligt Foucault kan inte makten enbart ses som något negativt med förtryck som enda uppgift, utan måste ses som ett fruktbart nätverk som finns i hela samhället (Foucault 1980b s. 119 i Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 20). Även om funktionshindrade många gånger inte syns bland makthavarna så betyder inte det att gruppen inte har makt!

Foucault menar att betydelse och betydelsefullt handlande skapas inom diskursen och hur diskursen visar på hur kunskap representeras under en viss historisk period. En diskurs visar alltid på de maktrelationer som finns, den är aldrig ett neutralt medium för samtal, den som har kontroll över diskursen har också kontroll över diskursens deltagare (Foucault 1980 i Petersson – Robertsson 2003 s. 17). Det här kommer att bli en viktig utgångspunkt min stundande analys. Diskursen är utsatt för flertalet åsikter, nya tolkningar och nya definitioner, vilket gör att den hela tiden omformas (ibid.).

En gemensam nämnare hos diskurser som Winther Jørgensen och Phillips tar upp är att det går att se på diskurser som sociala mönster av betydelsefixeringar som står i ombytliga förhållanden till varandra. En diskurs är således ett bestämt *sätt* att tolka världen eller delar av världen (2000 s. 136). En del av syftet med diskursanalyser kan sägas vara att beskriva olika diskurser och redogöra för vilka områden de täcker, hur de var och en ger betydelse åt världen, var det råder öppen kamp mellan olika framställningar, och vilka självklarheter som de olika diskurserna är eniga om (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 138). Vad diskursanalysen inte är till för är att komma ”bakom” diskursen, att ta reda på vad människor *verkligen* menar (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 28). De tre sistnämnda grejerna är sådant som jag kommer att bära med mig i forandet av mitt ramverk; att diskurs är ett bestämt *sätt* att tolka världen, att kartlägga diskurser och vilka områden de täcker samt att finna ut vad det är som är så självklart att det går att kalla det rådande diskurs.

4.2 Mitt diskursanalytiska ramverk

En diskursanalytisk ram kan byggas på flera olika sätt, men viktigt är att de olika delarna fungerar ihop så att teorier och metoder som tas med inte strider mot varandra (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 131).

Bortvalt i den här studien är den strikt lingvistiska formen av diskursanalys, samt Faircloughs kärna i sina studier, att göra jämförelser över tid för att se förändring i diskurserna, detta till förmån för en något bredare analysform, där det står att finna en tydlig definition av vad som är den rådande diskursen. Jag har också valt bort Foucaults arkeologi- och genealogitankar.

Att göra skillnad på diskurs och diskursordning kommer för mig att bli avgörande i analysen. Den klassiska definitionen av diskursordning är som en entydig fixering av betydelsen inom ett bestämt område (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 134). Författarna vill formulera sambandet mindre hårt, nämligen att en viss diskursordning *kan* vara knuten till en bestämd institution men att det är en empirisk fråga (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 134). Så kan det vara i den här undersökningen jämfört med annan empiri. Jag har inte haft möjlighet att undersöka huruvida min diskursordning är knuten just till min empiri eller om samma diskursordning står att finna även på andra ställen. Detta är inte heller något jag kommer att fördjupa mig i.

Fairclough menar att diskursordningen kan ringa in ett avgränsat antal diskurser som strider i samma terräng” (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 34). Jag kommer att inrikta mig på de diskurser som strider inom den diskursordning som utkristalliseras i analysen.

Diskurser existerar alltid i konflikt med varandra, och där *en* diskurs är dominerande kommer det att finnas några platser där den i högre grad är allenarådande och andra platser där den i högre grad ifrågasätts av konkurrerande diskurser (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 151).

Genom att sätta en diskursordning som ram för sin undersökning kan man alltså för det första ringa in en grupp diskurser för analys. För det andra kan man genom att se vad det råder strid om och vad som tas för givet. [...] För det tredje kan man se på fördelningen av diskurser inom diskursordningen. Alla har inte samma tillgång till alla diskurser (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 135).

Laclau och Mouffes diskursteori anser att diskursen konstruerar den sociala världen i betydelse och att betydelsen aldrig kan låsas fast på grund av språkets grundläggande instabilitet. Ingen diskurs är en sluten enhet; diskursen omformas snarare ständigt i kontakten med andra diskurser. Nyckelord i deras teori är *diskursiv kamp*. Olika diskurser – som var för sig representerar ett bestämt sätt att tala om och uppfatta den sociala världen – kämpar hela tiden mot varandra för att uppnå hegemoni, alltså för att låsa fast språkets betydelser på sitt eget sätt (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 13).

Med hjälp av språket skapar vi representationer av verkligheten, som aldrig bara är speglingar av en redan existerande verklighet – representationerna bidrar till att skapa den. Det betyder inte att verkligheten inte finns; betydelser och representationer är nog så verkliga. Den fysiska världen finns också, men den får bara betydelse genom diskurs. Vårt tillträde till verkligheten går genom språket (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 15).

Man ska arbeta med det som faktiskt har sagts eller skrivits för att undersöka vilka mönster det finns i utsagorna – och vilka sociala konsekvenser som olika diskursiva framställningar av verkligheten får. *Det är just självklarheterna man är ute efter att avslöja* [min kursivering]. Man är intresserad av hur vissa utsagor helt ”naturligt” blir accepterade som sanna och andra inte (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 28).

Nedan följer några av Mörkenstams diskussioner, som är gjorda utefter en studie om samer. Allt i studien går inte att plocka in i den här uppsatsen, men nedanstående tankar anser jag vara mycket intressanta även för mitt ämne.

Offentlig svensk politik kring samer kan analyseras genom att politikerområdet betraktas som en diskurs – ett system av språkliga utsagor som hålls samman och avgränsas av utsagor som tillhör samma system (Mörkenstam 1999 s. 52). Precis samma avgränsning ser jag som möjlig när det gäller politiken som förs om funktionshindre.

Politiken kring samer begränsas och formas i en generell mening av den samhälleliga strukturen och i en snävare bemärkelse av den allmänna politik som förs. Samtidigt utgör dock offentlig svensk samepolitik en distinkt diskurs som ordnar kunskap på ett specifikt sätt. Begrepp, utsagor och föreställningar hänger inom politikområdet samman på ett visst sätt, vilket innebär att en diskursiv logik etableras som verkar både möjliggörande och begränsande för politisk handling. I detta sammanhang är det viktigt att notera att diskurser inte är (förut)bestämda av och enbart ett uttryck för samhällets sociala struktur, utan förändras genom de aktörer som är en del av den (t.ex. Wittrock – Wagner 1996 s. 91-92 i Mörkenstam 1999 s. 52). Här ser vi hur ett mönster klargörs, vad som är lämpligt att ta med i analysen för att studera en viss grupp. Sättet att bedriva studien anser jag vara överförbart till att studera funktionshindre som grupp som omskrivs i den offentliga svenska politiken.

Vad som är en legitim handling regleras även av vem som talar varifrån och hur det kan talas. Pierre Bourdieu menar att ”ur rent språklig synvinkel kan vem som helst säga vad som helst och den menige soldaten kan beordra sin kapten att ’skura muggen’. Men ... [e]ftersom det i brist på erforderlig auktoritet inte kan vara en *handling*, blir ett sådant uttalande bara *ord*; det reproduceras till tomt buller, barnlighet eller galenskap” (1984 s. 49 i Mörkenstam 1999 s. 53). Att i analysen utröna vad som inte går att säga om funktionshindrade blir ett närmast omöjligt uppdrag, istället kommer jag att fokusera på vad som sägs – alltså vad som idag är tillåtet att säga om gruppen.

Liksom diskurser begränsas av den samhälleliga strukturen, är naturligtvis samhälleliga maktförhållanden betydelsefulla för hur diskurser utformas och vad som får genomslag i demokratin. Att exempelvis gruppen samer definieras på ett visst sätt skapar både ett kunskapsobjekt som reglerar vad politiken kan handla om och tillerkännas samer en viss subjektstatus och subjektposition som avgör vilket legitimt politiskt handlingsutrymme samer tillerkänns i egenskap av att vara samer. Den identitet som konstitueras är både möjliggörande och begränsande för offentlig politisk handling, samtidigt som den för gruppen kan vara både frigörande och förtryckande, då den definierar gruppens legitima handlingsutrymme (Mörkenstam 1999 s. 54). Ännu ett resonemang som Mörkenstam för kring samer som är applicerbart på gruppen funktionshindrade.

En mångperspektivistisk ram kan i större utsträckning ta hänsyn till ett områdes komplexitet och se det ur olika synvinklar (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 141). Jag har som till synes, skapat en sådan ram, där flera perspektiv inkluderas. Jag kommer även att ta in ett aktörsperspektiv i min analys, något som är mycket ovanligt, kanske till och med icke-existerande, inom diskursområdet. Tanken att ha med ett aktörsperspektiv växte fram då jag såg en skillnad mellan de partierna som skriver om funktionshinder ofta och de som skriver om funktionshinder mer sällan.

4.3 Sammanfattning

Detta kapitel syftar till, att ge en hjälp i den kommande analysen, att se hur makten över diskurserna ser ut. Det syftar även att vara som hjälp till att se vad som träder fram i partiprogrammen gällande funktionshinder. Ett hjälpmedel blir detta kapitel då jag i analysen ämnar kartlägga identitetskonstruktionerna som finns kring funktionshindrade, att söka efter diskursspecifika begrepp som reglerar relationerna mellan utsagor i diskurser. Jag vill genom denna teoretiska bakgrund till analysen även skilja på diskurser genom det sätt som relationen mellan individ och samhälle framställs på. Detta genom en fråga som jag vill besvara i analysen; vilka bilder av individen (subjektet) samt relationen mellan individ, stat och samhälle konstrueras i texterna? Förtydligat kan sägas att resonemanget i detta kapitel (bland annat) vill lyfta fram Mörkenstams resonemang där fokus ligger på att belysa relationerna mellan *rättigheter* och *föreställningar* om en specifik grupp (Bergström – Boréus 2005 s. 355).

5 Analys och diskussion

Här har jag samlat alla citat från partiprogrammen som har med något av begreppen *funktionshinder*, *funktionsnedsättning* eller *handikapp*. Jag har gjort sökningarna efter citaten som finns nedan med begreppen i singularis och i obestämmd form, för att fånga alla böjningar. Dessutom har jag läst alla partiprogram två gånger för att fånga upp om jag skulle ha missat något i den tidigare kvantitativa sökningen. Jag är fullt medveten om att jag inte använder hela texterna och kan därför inte svara på eller analysera det som skrivs utöver bitarna om funktionshinder i partiprogrammen. Analysen görs alltså enbart på valda delar av partiprogrammen, eftersom diskursanalysen inte säger sig vilja komma *bakom* texten, att hitta något i det dolda utan att istället hitta det självklara, anser jag att tillvägagångssättet stämmer väl överens med min teoretiska ram. Trots begränsat utrymme har jag valt att presentera alla citat med någotdera av de tre begreppen ovan, som jag funnit i texterna, då jag anser de alla vara intressanta delar i helheten. Diskursordningen jag utgår ifrån är *den svenska riksdagspolitiska kring funktionshinder*.

5.1 Utökade rättigheter för funktionshindrade

Av alla citat jag hittade, handlade de flesta av dessa frågan om utökade rättigheter för funktionshindrade (och andra grupper). I dessa citat är alltså funktionshindrade bara en av flera grupper som bör (få) något mer. Vad utökade rättigheter innebär definieras nästan alltid, men hur dessa rättigheter ska uppnås är något mycket mer diffust. För att göra analysen något mer lättöverskådlig har jag delat in citaten i mindre grupper.

5.1.1 Definitioner

I detta stycke har jag samlat citat som rör definitioner av funktionshindrade, etik och andra frågor som inte ryms i de nedanstående kategoriseringarna.

Ökade möjligheter till tidig upptäckt av sjukdomsanlag med utsorterande syfte, kan leda till att människor värderas olika. Det gäller inte bara det anlagsbärande mänskliga embryot eller fostret utan även dem som lever i samhället med just dessa sjukdomar eller funktionshinder. Fosterdiagnostik ska vara i livets tjänst (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 26).

Långt ifrån alla funktionshinder är synliga.(Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 27).

I Sverige har vi ett aktivt nätverk för funktionshindrades rättigheter och en aktiv samepolitik (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 25).

Psykiskt funktionshindrade är en särskilt utsatt grupp. Deras funktionshinder är inte alltid synliga och konkreta och den lagstiftning som finns brister i förhållande till deras särskilda behov (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 27).

5.1.2 Rätten att bli behandlad som en jämlike

Första gruppen citat handlar om rätten att bli behandlad jämlikt eller att slippa bli diskriminerad. Det handlar om alltid om flera grupperingar i samhället, där funktionshindrade bara är en.

Grundlagen ska även säkerställa att ingen diskrimineras på grund av kön, ålder, funktionshinder, etniskt ursprung, religion, sexuell identitet, politisk eller annan åskådning, nationellt eller socialt ursprung, ekonomisk eller social ställning (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 12).

Lagstiftningen om hets mot folkgrupp bör breddas och inkludera fler grupper än i dag, exempelvis funktionshindrade och transpersoner (Miljöpartiets partiprogram 2005 s.30).

På samma sätt som det finns konventioner om kvinnodiskriminering och diskriminering på grund av etnicitet inom FN bör det också upprättas konventioner om diskriminering på grund av funktionshinder och sexuell läggning (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 30).

Här visar Kristdemokraterna och Miljöpartiet tydligt hur diskriminering ska undvikas, genom ett viktigt politiskt instrument, nämligen lagstiftningen (och möjligheten att internationellt skriva en konvention).

Denna jämlikhet gäller samtliga människor oavsett ålder, etnicitet, tro, utseende, sexuell läggning, åsikt, funktionshindrade eller kön (Moderaternas partiprogram 2007 s. 4).

Vi arbetar för ett samhälle som är fullt tillgängligt för funktionshindrade, jämställt mellan könen och ickediskriminerande avseende etnisk bakgrund, livsåskådning, sexualitet och ålder (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 3).

Det behövs också en förståelse för att det finns flera maktordningar som samspelar med varandra. Dessa bygger på faktorer som kön, etnicitet, funktionshinder, religion, sexuell läggning och ålder (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 30).

Sexuell läggning, funktionshinder eller ålder är andra faktorer, som för de enskilda individerna kan betyda direkt utanförskap eller att livsvalen begränsas, både i det personliga livet, det offentliga livet och yrkeslivet (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 10).

Kön, funktionshinder, sexuell läggning, etnicitet, ålder, utbildning och bostad sätter upp villkor för vem som har makten i samhället (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 25).

Valen underordnas individens tillhörighet till en viss grupp, bestämd av klass, kön eller etnicitet, av funktionshinder, ålder eller sexuell läggning (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 13).

Full sysselsättning är ett socialt likaväl som ekonomiskt mål.[...] Den stärker strävandena att bryta könsrollsmönster, etniska fördomar och diskriminering genom att bryta udden av de utsorteringsmekanismer, som på en svagare arbetsmarknad tar över hänsynen till kunskaper och kompetens och sorterar bort människor på grund av kön, etnisk bakgrund, ålder eller funktionshinder (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 16).

Alla människors lika värde innebär att diskriminering på grund av kön, funktionshinder, sexuell läggning eller könsidentitet, ålder, hudfärg, kulturell eller etnisk bakgrund, religion etc., aldrig kan tolereras (Vänsterpartiets partiprogram 2008 s. 15).

Den här gruppen citat följer det som påvisades i första gruppen, förutom att här finns det inga incitament om vad som behöver göras för en förändring av diskrimineringen eller ojämlikheten. Vårt att notera är att Vänsterpartiets enda citat om funktionshinder hamnade i den här kategorin. Fortfarande är citaten mycket generella i sin hållning, *lika värde, maktordningar, ett samhälle som är fullt tillgängligt* är några av formuleringarna. I nedanstående citat preciserar partierna de rättigheter de anser att funktionshindrade har rätt till.

Teknikens möjligheter ska användas för att öka delaktigheten och vidga yttrandefriheten. Det behövs aktiva insatser för att alla ska kunna delta i demokratin på lika villkor. Det kan gälla exempelvis språkliga minoriteter eller funktionshindrade (Centerpartiets partiprogram 2004 s. 13).

Inför planbeslut ska konsekvensbeskrivningar göras, främst för hur planen påverkar de minsta, de äldsta, funktionshindrade och vår livsmiljö (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 38).

Stat och kommun bör föregå med gott exempel bland annat då det gäller att anställa människor med funktionshinder, äldre arbetskraft, invandrare och personer som är i behov av rehabilitering (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 50).

Det är angeläget att kommunernas övergripande boendeplanering uttryckligen beaktar behoven hos de äldre och hos personer med funktionshinder (Moderaternas partiprogram 2007 s. 13).

Dessutom bör all skolpersonal få kontinuerlig utbildning om funktionshinder, jämställdhet, antirasism, mobbning och situationen för homo-, bisexuella och transpersoner (HBT-kompetens) (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 14).

Resurserna som går till idrotten ska i första hand kanaliseras till ungdoms- och breddidrotten. Dit räknar vi bland annat idrott för funktionshindrade, korpidrott och motionsidrott (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 18).

Människor med komplexa vårdbehov som funktionshinder, kroniska sjukdomar, neuropsykiatriska problem eller missbruk ska ges samma möjligheter som andra att få psykiatrisk hjälp (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 49).

I citaten ovan visas både vad partierna vill förändra och hur de vill förändra, för funktionshindrade. Målen är att få funktionshindrade att delta i demokratin på lika villkor, att hänsyn ska tas vid planbeslut (boendeplanering), att idrotten ska satsas på och att all skolpersonal ska få utbildning om funktionshinder. Citaten innehåller också förslag på hur dessa mål ska uppnås, kommuner ska anställa fler funktionshindrade, konsekvensbeskrivningar ska göras, teknik ska vara ett medel, utbildningar och resurser ska ges. Men vad som också är gemensamt för citaten (förutom mål och medel) är att de alla handlar om minst ytterligare en grupp förutom funktionshindrade. Rättigheterna ska alltså delas med några andra.

Vidare kommer nu en grupp citat som fortfarande handlar om någon mer grupp än funktionshindrade. Målen är tydliga, men inte lika breda som tidigare. Rättigheter visas med vad som ej är lika konkret *hur* de ska uppnås. Följdfrågor som uppstår när följande läses är; vad för insatser?; vem ska utses att definiera funktionshindrades önskemål?; hur ska detta genomföras?

Insatser för att fler ska kunna delta på lika villkor ökar friheten för exempelvis sjuka eller funktionshindrade (Centerpartiets partiprogram 2004 s. 10).

Arbetslösheten bland invandrare, ungdomar, handikappade och långtidsarbetslösa kräver särskilda insatser (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 30).

Public service ska tillhandahålla en allsidig och relevant nyhetsförmedling liksom ett brett och högkvalitativt kulturutbud som inte bara tillgodoser majoritetens preferenser utan också till exempel etniska minoriteters och funktionshindrades behov och önskemål (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 28).

Denna vision innebär att allt samhällsbyggande ska ske utifrån människans behov av de små gemenskaperna. [...]Särskild hänsyn måste också tas till de äldre och till funktionshindrade. (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 38)

Ett stort arbetsmiljöproblem i Sverige är diskrimineringen. Diskriminering drabbar bland annat kvinnor, funktionshindrade, äldre och människor med utländsk bakgrund (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 23).

Det är en politik som stöttar och stöder de psykiskt funktionshindrade och de psykiskt sjuka. (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 14).

Arbetsmarknaden och utbildningssektorn har nyckelroller för att bryta såväl klassmönster som ojämlikheter betingade av kön, etnicitet och funktionshinder (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 14).

Särskilt viktigt är samarbetet vid vård av människor med kroniska sjukdomar eller funktionshinder och långtidssjuka äldre (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 48).

Nedan går att läsa om rättigheter som gäller just funktionshindrade, andra grupper räknas för första gången inte upp tillsammans med funktionshindrade. Här handlar det oftast om rätten till ett aktivare liv och/eller mer/större frihet. Först står de citat där det inte finns någon plan för hur rättigheterna ska kunna uppnås.

Funktionshindrade nekas många gånger den praktiska möjligheten till delaktighet (Centerpartiets partiprogram 2004 s. 12).

Det måste till exempel vara självklart att man tar hänsyn till funktionshindrades behov av god tillgänglighet vid utformningen av offentliga inrättningar, anläggningar och informationssystem. Likaså måste utbudet av kultur- och fritidsaktiviteter också vara tillgängligt för personer med funktionshinder. I detta sammanhang måste särskild uppmärksamhet ägnas åt barn med funktionshinder eftersom de sällan kan hävda sina rättigheter själva med samma kraft som de vuxna (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 27).

Trafiksystemet ska givetvis utformas så att den kan nyttjas av människor med funktionshinder (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 46).

Det övergripande målet för människor med funktionshinder är lika rättigheter, skyldigheter och möjligheter. Vi har uppfattningen att det i huvudsak är samhället som skapar handikapp (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 26).

Graden av handikapp är inte statisk, utan är snarare en följd av samhällets beredvillighet och förmåga att gå människor med funktionshinder till mötes. Funktionshindret blir i själva verket ett handikapp för den enskilde först när samhället inte förmår att kompensera bristerna (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 27).

Nedan följer alltså citat, som liksom ovan, handlar om funktionshindrade och inga andra grupper. Skillnaden mot ovan är att här ges tydligare exempel på hur olika rättigheter ska kunna uppnås. Lagar är ännu en gång ett viktigt hjälpmedel, men även annat, som boendeanpassning tas upp.

Det kan gälla till exempel funktionshindrades tillträde till offentliga lokaler eller rätt till en anpassad boendemiljö (Centerpartiets partiprogram 2004 s. 23).

Människor med fysiska och psykiska funktionshinder skall kunna leva ett självständigt liv. Handikappolitiken skall utgå från FN:s standardregler om funktionshinder. Tillgängligheten måste öka genom att lokaler, kommunikationer och utemiljöer handikappanpassas. De som till följd av funktionshinder har väsentligt högre levnadsomkostnader måste få ekonomiskt stöd (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 16).

Människor med funktionshinder riskerar att i olika sammanhang bli negativt särbehandlade. Detta är diskriminering och kan aldrig tolereras. Som yttersta ram för arbetet för funktionshindrades rättigheter behövs därför en lagstiftning mot diskriminering (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 27).

Men arbetet för funktionshindrade får inte begränsas till åtgärder som förhindrar negativ särbehandling; även insatser som är kompensatoriska minskar betydelsen av funktionsnedsättningen och är därför nödvändiga. Här handlar det om att minska människors handikapp i samhället. En viktig ledstjärna i detta avseende är FN:s standardregler för att tillförsäkra människor med funktionshinder delaktighet och jämlikhet (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 27).

Det är befogat att använda lagstiftningsinstrumentet för att underlätta situationen för de funktionshindrade. Det bör finnas en rättighetslag för funktionshindrade vilken skapar förutsättningar för goda levnadsvillkor (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s.27).

Lagstiftningen ska ställa krav på tillgänglighet, inklusive rätt att kräva ombyggnad och rätt för handikapporganisationer att överklaga plan- och byggärenden (Miljöpartiets partiprogram 2005 s.27).

Grunden måste vara att bygga på det som är friskt och att man ser att även personer med funktionshinder vill och kan leva ett aktivt och deltagande liv. Samhället ska vara tillgängligt för alla människor med så kallade dolda funktionshinder. Det innebär att dyslektiker, synskadade och människor med ett intellektuellt funktionshinder ska kunna ta del av offentlig information. Elöverkänsliga ska ha rättigheter som andra funktionshindrade och kunna delta i samhällslivet. Kommuner och landsting som inte uppfyller uppsatta mål för tillgänglighet ska riskera kännbara sanktioner. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS, är en viktig rättighetslagstiftning som ger funktionshindrade möjlighet att delta i samhället på lika villkor (Miljöpartiets partiprogram 2005 s.27).

I hela stycket ovan framhålls att diskrimineringen av funktionshindrade måste försvinna, samt att olika slags rättigheter (ibland speciella rättigheter för gruppen) måste införas för att funktionshindrade ska kunna leva ett jämlikt liv. Grupperingen i delkapitlet ovan vill jag än en gång poängtera, handlar om lättöverskådlighet. Nedan presenterar jag särskilt två rättigheter som tas upp oftare än andra, av nästan alla partier. Det första är rätten till sysselsättning, det andra är rätten till vård.

5.1.3 Rätten till sysselsättning

Det här stycket handlar om funktionshindrades rätt till arbete och att vara en del av arbetslivet. I stycket redovisas också citat som handlar om hur skolan bör vara utformad och rätt till hjälp i skolan. Alltså citat om sysselsättning.

Datortekniken skall föras in tidigt i skolan och användas så att även funktionshindrade kan dra största möjliga nytta av den (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 10).

Barn med funktionshinder måste få tillgång till den hjälp som behövs.[...] Samspelet mellan skola, sjukvård och andra resurser ska bygga på en helhetssyn på barnet som individ, inte enbart på funktionshindret (Miljöpartiets partiprogram 2005 s. 27).

Särskolans verksamhet har stor betydelse för att hjälpa förståndshandikappade barn till ett självständigt liv och möjlighet att delta i samhället på likvärdiga villkor (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 31).

Både en lagstadgad rätt att välja skola för barn med funktionshinder och ett riksgymnasium för synskadade ungdomar med multifunktionshinder bör inrättas (Moderaternas partiprogram 2007 s. 13).

Det är också angeläget att vuxna förståndshandikappade ges möjlighet till utbildning och vidareutveckling (Kristdemokraternas partiprogram 2004 s. 31).

Kommunen ska ha som mål att alla med funktionshinder ska få ett arbete eller sysselsättning utifrån sina kvalifikationer (Miljöpartiets partiprogram 2005 s.27).

Möjligheten för funktionshindrade att komma in på arbetsmarknaden, antingen som anställda eller i eget företag, ska förbättras (Moderaternas partiprogram 2007 s. 7).

Genom avskaffad medfinansiering i sjukpenningen ökar möjligheterna för personer med funktionshinder att hitta en arbetsgivare och en anställning. Med flexibla

lönebidrag och andra stödformer kan personer med funktionshinder få arbete på den reguljära arbetsmarknaden (Moderaternas partiprogram 2007 s. 13).

En politik för jämlikhet handlar om ett samhälle där funktionshindrade på samma sätt som andra ses som kompetenta och självständiga medborgare, med samma rätt till ett aktivt och självständigt liv, till arbete och eget boende och till full rörelsefrihet i samhället (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 14).

Den som är funktionshindrad ska ha stöd att leva ett självständigt liv och att göra sin insats i arbetslivet (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 15).

Tekniska möjligheter att anpassa arbetsplatserna till människor med funktionshinder ska tas till vara fullt ut (Socialdemokraternas partiprogram 2004 s. 16).

5.1.4 Rätten till vård

Många personer med funktionshinder står nära staten i och med att de ofta behöver vård på regelbunden basis, vilket vi får ta del av genom följande citat.

Välfärdspolitiken skall dels förebygga ohälsa och funktionshinder dels genom en väl fungerande vård, omsorg och rehabilitering ge människor möjligheter till ett värdigt liv (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 13).

Uppsökande verksamhet till hemmaboende patienter och till vissa grupper med funktionshinder bör utvecklas (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 15).

Människor med svåra funktionshinder måste ha rätt till en personlig assistent som de själva har valt. Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade och annan rättighetslagstiftning för funktionshindrade skall stärkas (Folkpartiets partiprogram 2007 s. 16).

Personer med psykiska funktionshinder till följd av psykisk sjukdom bör erbjudas stöd av personliga ombud (Moderaternas partiprogram 2007 s. 12).

Människor med funktionshinder har inte särskilda behov men behoven behöver tillgodoses med särskilda medel. Stödet till personer med psykiskt och fysiskt handikapp ska vara mångsidigt och anpassas till vad varje person behöver. Genom att genomföra en statlig hjälpmedelsgaranti får personer med funktionshinder möjlighet att själva välja hjälpmedel inom ramen för en behovsprövad budget. Varje person med funktionshinder ska erbjudas ett boende anpassat till hans eller hennes behov och möjligheten till ett aktivt liv ska främjas (Moderaternas partiprogram 2007 s. 13).

5.2 Diskussion

Hur avgränsar man en diskurs? Hur avgör man var *en* diskurs upphör och en annan börjar? (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 136). Att finna ett tydligt slut och en tydlig början av en diskurs ser jag i det närmsta som en omöjlighet, särskilt då jag i mitt teoretiska och metodiska ramverk ställt mig bakom tanken att en diskurs aldrig kan låsas fast. Den är framförallt rörlig över tid.

Diskursordningen som jag sett växa fram under arbetets gång är den *riksdagspolitiska kring funktionshinder* och den avgränsas vid den politik som förs (vad som ingår) – mot vad som inte ingår. Gränsdragningen blir i exakthet mycket svår att göra då förmodligen något parti, så när som dagligen, kompromissat bort en fråga respektive lägger till en fråga på dagordningen. Särskilt nu när Alliansen styr och De rödgröna håller på att kompromissa fram en gemensam politik.

Jag har ju utgått ifrån en särskild diskursordning, som jag anser innehåller tre tydliga diskurser som alla strävar efter att bli den rådande, men där den om rättigheter (generellt sett) är den dominerande. De två icke-rådande diskurserna är de två delstycken jag lyft fram tidigare i det här kapitlet, alltså sysselsättning och vård. Givetvis står diskurserna i konflikt med varandra, även om det skulle kunna gå att täcka in vård- och sysselsättningsdiskurserna i rättighetsdiskursen. Allt handlar ju egentligen om rättigheter, så varför har jag då valt att bryta loss vård och sysselsättning från rättigheter? Det handlar om två saker, det första är att de partier som har få citat om funktionshindre överhuvudtaget alltid har med något citat om generella rättigheter. Därför anser jag det vara viktigt, och därför blir min resultat också något aktörsknutet, för det här gäller främst vänsterpartiet och centerpartiet. De har få citat, men har båda citat med som faller inom diskursen generella rättigheter. Att jag bryter ut just vård och sysselsättning har grunden i den kvantitativa innehållsanalysen. I delen där jag tittade på hur andra gruppers representation ser ut i partiprogrammen slog det mig att det en sak som de utvalda grupperna inte har gemensamt. För funktionshindre står (nästan alltid) i nära kontakt med vården, ingen av de andra grupperna behöver denna specifika rättighet, den är särskild för just gruppen funktionshindre. Just därför står vårddiskursen också i konflikt med rättighetsdiskursen, för rättighetsdiskursen är inte specifikt för funktionshindre. Sysselsättningsdiskursen finns det ett liknande resonemang kring, trots att invandrare många gånger också kan ha svårt att hitta arbete, så kan en invandrare gå i samma skolor som alla svenskfödda. Alltså var det skolbiten (som anses kräva speciella satsningar från samhället) som gjorde att delen med sysselsättning lyfts ut att skapa en egen (mot)diskurs.

I ovan nämnda exempel råder det alltså strid mellan diskurserna om vilken som ska vara den rådande. Men vad är det då inom diskursordningen som tas för givet? Jag hävdar att diskursen om mer rättigheter tas för given. Den är mest ofta använd och spretar enormt. Alla partier talar om att funktionshindre bör ha mer rättigheter och större frihet, men vad det innebär i praktiken råder det, för det första, oenighet om. Det står ofta om mål som skulle uppnås, som större rörlighet, *hur* denna större rörlighet ska ges de funktionshindre talas det däremot inte lika mycket om. Alla partier är trots det eniga om att funktionshindre behöver få större rättigheter. Jag vill inte hävda att det är enbart dåligt att prata om rättigheter, men det som bär emot är att det talas om att funktionshindre ska ges rättigheter. Som en passiv grupp som till och med behöver hjälp till och med för att *känna* större frihet.

Så vilka är då självklarheterna som diskursanalysen visar, när det handlar om funktionshinder i partiprogrammen? Jag anser att en självklarhet som skrivs om och om igen är att mer rättigheter är bättre och att mer hjälp är bättre. Jag vill dra det så långt som att säga att partiprogrammen passiviserar funktionshindre i sitt

sätt att skriva. Och då handlar det genast inte om att gruppen är passiv, utan då vill jag tillbaka i en tankegång som presenterades i inledningen. Att det är gruppen som omtalas (förtrycks), men det är individen som kränks. Men då blir logiskt följdresonemanget av detta ett annat dilemma som jag också nämnt tidigare, att inte nämnas överhuvudtaget hade varit dåligt för gruppen (någon som inte syns – finns inte), men att nämnas på samma sätt om och om igen är inte heller konstruktivt för gruppen. Gruppen finns ju inte egentligen, hade samhället fungerat smärtfritt för alla individer så hade gruppen per automatik upplösts. Denna diskussion blir också mitt huvudsakliga svar på, vilka sociala konsekvenser den rådande diskursordningen ger.

Flera olika perspektiv ger olika former av insikt inom ett område och tillsammans skapar det en bredare förståelse (Winther Jørgensen – Phillips 2000 s. 10). Utsagorna som *naturligt* blir accepterade i diskursordningen är de om att fler rättigheter behövs. Jag hade inte lika tydligt hittat detta om det inte vore för mina båda analysdelar.

6 Slutsatser

Fokus har handlat om att finna vilka diskurser som finns i den givna diskursordningen. Jag fann tre stycken tydliga sådana, rättighetsdiskursen som den rådande, vårddiskursen samt sysselsättningsdiskursen som alla står i konflikt med varandra, i strävan att uppnå hegemoni. Diskursordningen är den riksdagspolitiska kring funktionshinder. Det jag fick fram av den kvantitativa innehållsanalysen är att funktionshinder omnämns oftare än HBT, men mer sällan än genus/kön och ungefär lika ofta som invandrare/etnicitet. Så trots att jag anser gayrörelsen vara en stark grupp, med medlemmar i alla samhällskategorier så ligger fortfarande denna grupp efter när det handlar om hur ofta de olika grupperna omnämns i partiprogrammen.

6.1 Förslag till vidare forskning

Hur ser begreppsförändringen kring funktionshinder ut över tid, när begreppet funktionshinder tog över från det tidigare rådande handikapp? Har det tidigare också funnits andra begrepp som varit rådande? Precis som min studie skulle detta kunna göras genom en kvantitativ studie som följs av en diskursanalys. Då skulle framförallt en diskursanalys som fokuserar på språklig förändring vara intressant, där skulle Foucaults tankar vara det som teoriramen byggs upp kring.

Trots att min uppsats är sprungen ur en intersektionalistisk tankebana har jag inte haft möjlighet att göra en intersektionell studie, det skulle däremot vara mycket intressant att se resultatet av en sådan. Där funktionshinder möter etnicitet, genus och HBTQ; vad är kärnpunkterna i dessa möten?

Materialet som jag nu utgått ifrån har varit strikt politiska, med intentionen att vara det. Annat material som är intressant att undersöka är medierapportering, samt det material som de olika organisationer som samlar funktionshindrade skriver. Likaså är intervjuer av nyckelpersoner i dessa rörelser mycket intressanta för en kompletterande bild. Eller för att visa motsägelser till den bild jag har sett resultat av.

7 Referenser

Litteratur

- Bergström, Göran – Boréus, Kristina (red.), 2005. *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Andra upplagan. Lund: Studentlitteratur.
- de los Reyes, Paulina – Mulinari, Diana, 2005. *Intersektionalitet. Kritiska reflektioner över (o)jämlighetens landskap*. Malmö: Liber.
- Esaiasson, Peter (et.al.), 2003. *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts juridik.
- Krippendorff, Klaus, 1980. *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Beverly Hills: Sage Publications Inc.
- Mörkenstam, Ulf, 1999. *Om "Lapparnas privilegier". Föreställningar om samiskhet i svensk samepolitik 1883-1997*. Edsbruk: Akademitryck AB.
- Petersson, Bo - Robertsson, Alexa (red.), 2003. *Identitetsstudier i praktiken*. Malmö: Liber AB.
- Weibull, Lennart (red.), 1991. *Svenska journalister. Ett grupporträtt*. Stockholm: Tidens förlag.
- Winther Jørgensen, Marianne– Phillips Louise, 2000. *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Young, Iris Marion, 2002. *Inclusion and Democracy*. Oxford: Oxford University Press.

Partiprogram

- Centerpartiets partiprogram (*Centerpartiets idéprogram*), 2001.
www.centerpartiet.se, 2008-11-27.
- Folkpartiets partiprogram (*Folkpartiet liberalernas partiprogram*), 2007.
www.folkpartiet.se, 2008-11-27.
- Kristdemokraternas partiprogram (*Principprogram*), 2001.
www.kristdemokraterna.se, 2008-11-27.

Moderaternas partiprogram (*Handlingsprogram och Idéprogram*), 2007.
www.moderat.se, 2008-11-27.

Miljöpartiets partiprogram (*Partiprogram*), 2005. www.mp.se, 2008-11-27.

Socialdemokraternas partiprogram (*Partiprogram för Socialdemokraterna*), 2001.
www.socialdemokraterna.se, 2008-11-27.

Vänsterpartiets partiprogram, (*Partiprogram*), 2008. www.vansterpartiet.se, 2008-11-27.